

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษาได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุม (1) ศูนย์การเรียนรู้ (2) คุณธรรมจริยธรรม (3) การเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมระดับประถมศึกษา และ (4) งานวิจัยวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ศูนย์การเรียนรู้

ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ เพื่อนำหลักการและทฤษฎีมาประมวลทำแบบจำลองศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม

1. ความหมายของศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) ดังนี้

1) ศูนย์การเรียนรู้ คือ แหล่งความรู้ที่จะให้บริการความรู้และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และข่าวสารข้อมูลให้แก่กลุ่มเป้าหมายโดยกลุ่มเป้าหมายสามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองได้โดยมีสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ตลอดจนเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและทักษะในการประกอบอาชีพ (จินตนา ผลสนอง 2540: 11)

2) ศูนย์การเรียนรู้ คือ รูปแบบการเรียนรู้ที่มีแนวคิดของการจัดการด้านกายภาพของสถานที่ในการเรียนการสอน และเพิ่มการควบคุมการเรียนรู้โดยตัวนักเรียนเอง (กิดานันท์ มลิทอง 2543: 128-129)

3) ศูนย์การเรียนรู้ คือ สถานที่รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้องแบบอย่างมีเป้าหมาย นักเรียนทำงานในศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนา ค้นคว้า สร้างและเรียนรู้งานตามอัตราความก้าวหน้าของตนเอง และนักเรียนต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง (อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง 2545: 149-150)

โดยสรุป คำสำคัญของความหมายของศูนย์การเรียนรู้ คือ แหล่งความรู้และสถานที่ที่รวบรวมวัสดุและอุปกรณ์หรือสื่อต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ประเภทของศูนย์การเรียนรู้

มีการแบ่งประเภทของศูนย์การเรียนรู้ตามองค์การยูเนสโกและตามสถานที่

องค์การยูเนสโก ได้กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้จะมี 3 รูปแบบ คือ (1) ศูนย์การเรียนรู้ที่อาศัยสถานศึกษาที่มีอยู่แล้วเป็นฐาน (2) ศูนย์การเรียนรู้ที่อาศัยชุมชนเป็นฐาน และ (3) ศูนย์การเรียนรู้ที่อาศัยการผสมผสานสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (ทิพวัลย์ มาแสง 2544: 41)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2539: 4) จำแนกประเภทตามสถานที่จัดตั้ง ดังนี้ (1) ศูนย์การเรียนรู้ที่ประกาศจัดตั้งในสถานศึกษา ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นในโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและ

สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (2) ศูนย์การเรียนรู้ที่ประกาศจัดตั้งขึ้นในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นในค่ายทหาร เรือนจำ สถานือนามัย บริษัทขนส่งจำกัด เป็นต้น (3) ศูนย์การเรียนรู้ที่ประกาศจัดตั้งในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนแออัด วัด มัสยิด โบสถ์ เป็นต้น และ (4) ศูนย์การเรียนรู้ที่ประกาศจัดตั้งในต่างประเทศ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นในประเทศต่างๆ เพื่อให้บริการการศึกษาสำหรับคนไทยในต่างประเทศ

จากการศึกษาประเภทของศูนย์การเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นอาศัยชุมชนเป็นฐานหรือจัดตั้งในชุมชน คือ วัด หรือจัดตั้งในสถานศึกษา คือ ในโรงเรียน

3. ประโยชน์ของศูนย์การเรียนรู้

เท่าที่รวบรวมเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมในส่วนที่เป็นประโยชน์ของศูนย์การเรียนรู้ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2540) กล่าวถึงประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้สรุปสาระสำคัญคือ “...เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรม และเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง ศูนย์รวมของการยกระดับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และศูนย์กลางประสานงานเพื่อระดมสรรพกำลังทั้งภาครัฐและเอกชนในการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างคุ้มค่า.....”

4. แนวคิดการจัดศูนย์การเรียนรู้

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ คือ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2543: 23-25) ได้จำแนกเป็น 2 แนวทาง คือ แนวอนุรักษ์นิยมและแนวเสรีนิยม

1) แนวอนุรักษ์นิยม เป็นการมุ่งพัฒนาความรู้ควบคู่คุณธรรม กล่าวคือ ให้เป็นผู้ได้รับการศึกษาค้นคว้าอ่านออกเขียนได้ และคิดคำนวณได้ ในขณะที่เดียวกันก็พัฒนาจิตใจให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม และชื่นชมในความสวยงาม

2) แนวเสรีนิยม เป็นการมุ่งพัฒนาประสบการณ์ด้วยการลงมือกระทำ ปฏิบัติหรือศึกษาด้วยตนเอง โดยไม่มีใครบังคับหรือจัดโปรแกรมการพัฒนาให้

นอกจากนี้ บุญเลิศ มาแสง (2530: 184-185) ได้เสนอแนวคิดการจัดศูนย์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

1) ศูนย์การเรียนรู้ เป็นสมบัติของหมู่บ้านที่ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของ ดังนั้น แหล่งความรู้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อประชาชนมีความต้องการ และความพร้อมในการดำเนินงานอย่างแท้จริงเท่านั้น

2) ศูนย์การเรียนรู้เป็นงานที่ต้องไม่อิงงบประมาณของรัฐ หรืออิงงบประมาณให้น้อยที่สุด แต่เน้นการให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง และเน้นการบริจาคช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในสังคม

3) สร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4) ควรเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่กำหนดทิศทางโดยชาวบ้านเอง

จากแนวคิดการจัดศูนย์การเรียนรู้ที่กล่าวข้างต้น นำจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมที่เน้นแนวอนุรักษ์และแนวเสรีนิยม ประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือในเรื่องเงิน การจัดกิจกรรม

5. ตัวอย่างการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในต่างประเทศ

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในต่างประเทศ หลายประเทศที่ดำเนินการคือ ประเทศญี่ปุ่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ฮังการี อิสราเอล ออสเตรเลีย นานซาวี ฟิจิ นิวซีแลนด์ เบลเยียม อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา

5.1 แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นใช้ศาลาประชาคม (Citizen's Public Hall) เป็นศูนย์ชุมชนทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมทางการศึกษาและวัฒนธรรมในชุมชน โดยมี ห้องสมุด ห้องเล่นกีฬา ห้องเรียน ฯลฯ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ ปาฐกถา อภิปราย บรรยาย สาธิต นิทรรศการ ภาพยนตร์ กีฬา เป็นต้น ทั้งนี้จัดทำธนาคารข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำทะเบียนกลุ่มอาสาสมัคร นอกจากนี้ จัดตั้งคณะกรรมการผู้แทนท้องถิ่น ภาครัฐ เอกชน ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้นๆ จัดทำระบบเครือข่ายห้องสมุด (Library Information Network System) จัดข้อมูลเกี่ยวกับการยืมการให้บริการของห้องสมุด การแลกเปลี่ยนข่าวสาร จัดศูนย์บริการที่ปรึกษาการเรียนรู้ (Learning consultation service) จัดบริการข่าวสารข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน เช่น การสัมภาษณ์ โทรศัพท์ บริการข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมกลุ่ม โปรแกรมการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน เป็นต้น (Miura Matsushita Nakamura and Suezaki 1992: 92-182, Igarashi 1982: 53)

5.2 การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของประเทศมาเลเซีย

กรมการศึกษาผู้ใหญ่และพัฒนาชุมชนของกระทรวงเกษตรแห่งมาเลเซียประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ โดยจัดให้ทุกศูนย์จัดหาอุปกรณ์โปรแกรมการสอน สำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ในชนบท เพื่อประสานงานและใช้ทรัพยากร แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านในหมู่บ้าน เพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ โดยดำเนินการและนิเทศกิจกรรมนั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง (Abubakar 1982: 74)

5.3 การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของประเทศสิงคโปร์

ศูนย์การเรียนรู้ (Community Centre) ของประเทศสิงคโปร์ได้จัดกิจกรรมด้านการศึกษา สังคม วัฒนธรรม กีฬา และนันทนาการแก่ประชาชน ได้แก่ เด็ก เยาวชน สตรีและผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาประชากรให้มีความสามารถทางเทคโนโลยีสูงขึ้น เพื่อปรับวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับสังคมที่ระบอบควบคุมอัตโนมัติ ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในศูนย์การเรียนรู้ด้านต่างๆ เช่น การพาณิชยศิลป์ ภาษา วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ดนตรี กีฬา และคหกรรม โดยจัดเป็นกลุ่มสนใจ ผู้มารับบริการเสียค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลดำเนินการ โดยคณะกรรมการและอาสาสมัคร (สุชิน เพ็ชรรักษ์ และครุณี ไยเผือก 2528: 47-48)

5.4 การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของประเทศฮ่องกง

ศูนย์การเรียนรู้ได้จัดกิจกรรมคล้ายศูนย์ชุมชน ซึ่งสังกัดกองการศึกษาผู้ใหญ่ฮ่องกง โดยจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบันเทิง และนันทนาการ เช่น ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ศิลปะการวาดภาพ เสริมสวย (สุชิน เพ็ชรรักษ์ และครุณี ไยเผือก 2528: 93)

5.5 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศอิสราเอล

ในเขตชุมชนใหญ่ ๆ ของอิสราเอล จะมีศูนย์การเรียนรู้ให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยมาแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกันกับผู้นำท้องถิ่น คณะกรรมการท้องถิ่นกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจัดกิจกรรมต่างๆ แยกต่างกันไปตามวัยและเพศ เพื่อสนองความต้องการของผู้มาใช้บริการ ภายในศูนย์และมีห้องจัดกิจกรรม เช่น ห้องสมุดสำหรับศึกษา ค้นคว้า กลุ่มเด็กจะมีกิจกรรมกีฬา วาดภาพ ประดิษฐ์เศษวัสดุและของเล่น กลุ่มหนุ่มสาวจะมีกิจกรรมความเป็นผู้นำฝึกอาชีพ เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า การเลี้ยงดูลูก สำหรับผู้สูงอายุจะมีกิจกรรมสนทนา บางศูนย์จะจัดห้องสมุดเคลื่อนที่ออกไปบริการประชาชน ในชนบทในภาคฤดูร้อน ศูนย์ชุมชนร่วมกับศูนย์เยาวชนจัดกิจกรรมพักผ่อนตามหมู่บ้านหรือชนบทห่างไกล เพื่อฝึกเยาวชนให้มีความรับผิดชอบ ความอดทน เพิ่มประสบการณ์ ความรู้ และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (กองการศึกษาผู้ใหญ่ 2522: 13)

5.6 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศออสเตรเลีย

ศูนย์การเรียนรู้ของประเทศออสเตรเลียจะจัดตามที่ตั้งต่าง ๆ เช่น ในโรงเรียนที่ไม่ใช้แล้ว (Disused school) อาคารว่างในชุมชน ห้องของบริษัทเอกชนจัดสำหรับบริการกิจกรรมการศึกษาเพื่อสนองความต้องการการเรียนรู้ และความสนใจของกลุ่มเป้าหมายประเภทต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้จะจัดประชาสัมพันธ์โปรแกรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ส่วนห้องสมุดนั้นจะจัดบริการหนังสือสื่อประเภทต่าง ๆ ไว้บริการกลุ่มเป้าหมาย อาทิ หนังสือ เทปคาสเซต วิดีโอ ทั้งนี้จะมีอาสาสมัครมาช่วยร่วมจัดบริการ (Caldwald 1989: 27-46)

5.7 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศทานซาเนีย

ศูนย์การเรียนรู้ของประเทศทานซาเนียเกิดขึ้นในระหว่างที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษโดยใช้เป็นศูนย์จัดกิจกรรมบันเทิงแก่ทหารที่ผ่านสงครามโลกครั้งที่สอง ต่อมาได้เปลี่ยนวัตถุประสงค์เป็นศูนย์บริการให้ความรู้อนามัยพื้นฐาน ให้ความรู้ในการเลี้ยงดูลูก สอนการอ่านออกเขียนได้ ส่งเสริมการจัดคณะกรรมการหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และจัดตั้งศูนย์ผลิตเอกสารเสริม ต่อมาในปี ค.ศ. 1970 รัฐบาลทานซาเนียได้เปลี่ยนรูปแบบการจัดโดยจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ 2 แห่งต่อหนึ่งอำเภอ และจัดกิจกรรมสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น มีการทำวิจัยเพื่อวางแผนการจัดกิจกรรม โปรแกรมการศึกษาที่เหมาะสม ในปัจจุบันได้รับเงินช่วยเหลือจากธนาคารโลกให้จัดตั้งเป็นศูนย์การศึกษาชุมชน (Ishumi 1992: 66-75)

5.8 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศฟีจี

ปัญหาสำคัญในการพัฒนาประเทศฟีจีอย่างหนึ่ง คือ การสร้างความสำนึกของชาวบ้านให้เกิดความรู้ความเข้าใจบทบาทของตนในการพัฒนาประเทศ จึงต้องสร้างค่านิยมของชาวบ้าน โดยใช้เยาวชนเข้าไปมีส่วนส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายการศึกษานอกโรงเรียนในจังหวัดต่าง ๆ สร้างศูนย์ความรู้ในหมู่บ้าน เยาวชนช่วยกันผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และเดินทางเข้าไปพัฒนาแหล่งความรู้หมู่บ้านด้วยการนำโสตทัศนูปกรณ์เข้าไปกระตุ้นกิจกรรมที่จัด ส่งเสริมกลุ่มสนทนาและสัมภาษณ์ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความตระหนักในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้พยายามสร้างสถานีวิทยุเพื่อท้องถิ่น และมีการระดมทรัพยากรในท้องถิ่น (Gavidi 1982: 131)

5.9 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศนิวซีแลนด์

รัฐบาลนิวซีแลนด์ได้ออกพระราชบัญญัติด้านสวัสดิการ พลานามัย และการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเข้าสู่ศูนย์การเรียนรู้ แต่ผลงานไม่ประสบความสำเร็จ ฉะนั้นในปี ค.ศ. 1971 คณะกรรมการเคหะชุมชน เสนอให้ขยายศูนย์การเรียนรู้ตามเมืองใหญ่ ๆ โดยใช้อาคาร โรงเรียน จัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ค.ศ. 1974 สภาท้องถิ่น โดยมีผู้แทนจากกลุ่มนักเรียน กลุ่มน้อย กลุ่มคนทำงานด้านบริการ กลุ่ม ศิลปะวัฒนธรรม ประชาชนทั่วไปจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมก่อนวัยเรียน การศึกษาผู้ใหญ่ และ กิจกรรมอื่น ๆ สนองความต้องการของคนในชุมชน (Poster 1982: 78-83)

5.10 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศเบลเยียม

ในเขตชุมชนใหญ่ ๆ จะมีศูนย์การเรียนรู้จัดกิจกรรมทางการศึกษา ศิลปะ บันเทิงแก่ประชาชน ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ ในแต่ละศูนย์มีห้องสมุดสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ ผู้เข้ามารับบริการจะเสียค่าสมาชิกซึ่งไม่สูงนักเพราะได้รับเงินอุดหนุนจากองค์กรท้องถิ่น จัดบริการยืมหนังสือ เทปเพลง วิทยุทัศน์ มีห้องจัด กิจกรรมเสริมความรู้ เช่น การบรรยาย ปาฐกถา ห้องฝึกอาชีพ ได้แก่ การวาดภาพ ศิลปะประดิษฐ์ดนตรี ฯลฯ ผู้จัดจะสำรวจความสนใจของกลุ่มเป้าหมายในการมารับบริการ โปรแกรมการเรียนรู้ต่าง ๆ มีการ ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจทราบทางหนังสือพิมพ์ ตลอดจนมีการประเมินผลการเรียนและความพึงพอใจในการมารับบริการของกลุ่มเป้าหมาย (ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ 2536: 9)

5.11 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศอังกฤษ

ศูนย์พัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน (Community Education Development Centre) ของอังกฤษ ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1977 เพื่อดำเนินงานพัฒนาชุมชน จัดฝึกอบรมวิจัยและเผยแพร่งานการศึกษานอก โรงเรียน โดยดำเนินงานในลักษณะโครงการ จัดประชุมสัมมนา เพื่อช่วยเหลือผู้ดำเนินงาน ด้านพัฒนา ชุมชน จัดความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนแก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทำงานประสานกับองค์กรภาครัฐ เอกชน มหาวิทยาลัย มูลนิธิต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการพัฒนางานพัฒนาชุมชนของประเทศและต่างประเทศ ใน ปัจจุบันศูนย์เน้นการประชุมสัมมนา อภิปรายเกี่ยวกับงานชุมชนศึกษาเผยแพร่งานวิจัย สัมมนางานการศึกษา ในชุมชน ขยายเครือข่าย จัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรให้กับ โรงเรียนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิด โอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน โดยการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (Watts 1990: 181-195)

5.12 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศสหรัฐอเมริกา

จัดฝึกอบรมและเผยแพร่งานการศึกษาชุมชน โดยถือหลักว่าทุกคนในชุมชนมีส่วนสำคัญในการ ผลักดันงานของชุมชน ผู้นำชุมชนจะต้องดำเนินงานในหลายรูปแบบ ศูนย์จะมีบทบาทในการ เปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชน ผู้ที่เข้ารับการอบรมจะต้องผ่านการประเมิน คือ ประเมินตนเองด้านความรู้ ความเข้าใจงานการศึกษาชุมชนรู้แหล่งความรู้หมู่บ้าน ความสัมพันธ์ถึง หน่วยงานอื่นและเครือข่ายการศึกษาชุมชน หลังการอบรมผู้เข้ารับการอบรมจะกลับไปปฏิบัติงานในชุมชน

ของตนเองและจะมีการประเมินการดำเนินงานของบุคคลนั้นหลัง 6 เดือน เพื่อดูว่าสามารถนำไปใช้กับสภาพชุมชนของตนหรือไม่ (Brown 1990: 171-181)

โดยสรุปจากตัวอย่างของการจัดศูนย์การเรียนรู้ในต่างประเทศได้แนวทางนำมาพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมในประเด็นต่อไปนี้ (1) การจัดศูนย์มีห้องสมุดเพื่อมีการจัดกิจกรรม อาทิ ปาฐกถา อภิปราย บรรยาย นิทรรศการ (2) ดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (3) ส่งเสริมการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ (4) ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาล (5) ศูนย์จัดตั้งขึ้นเพื่อเพิ่มประสบการณ์ความรู้ (6) มีอาสาสมัครมาช่วยในการให้บริการ (7) จัดกิจกรรมสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น และ (8) มีการประเมินผลการใช้และความพึงพอใจในการมารับบริการ

6. องค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้

ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งศูนย์ทั่วไป คือ ปรัชญา ปณิธาน เป้าหมาย วัตถุประสงค์ นโยบาย บทบาทหน้าที่ บุคลากร โครงสร้าง พื้นฐาน พื้นที่ในศูนย์การเรียนรู้ และสื่อการเรียนการสอน

6.1 ปรัชญา

ปรัชญา (Philosophy) เป็นแนวทางกว้างๆ เพื่อกำหนดทิศทาง แนวคิดและกรอบกลางสำหรับดำเนินงาน โดยกำหนดไว้ในรูปข้อความและมักสรุปสั้นๆ ในรูปของคำขวัญ (Slogan) (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2536)

6.2 ปณิธาน

ปณิธาน พันธกิจ หรือภารกิจ (Mission) เป็นข้อความแสดงสิ่งที้องค์กรมุ่งจะทำให้สำเร็จ โดยมีการกำหนดปณิธานตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2536)

6.3 เป้าหมาย

เป้าหมาย เป็นสิ่งที้องค์กรมุ่งดำเนินไปให้ถึงครอบคลุมเป้าหมายเวลา เป้าหมายปริมาณ และเป้าหมายคุณภาพ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2536)

6.4 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ (Objective) คือ ถ้อยแถลงของสิ่งที้องการบรรลุผลสำเร็จภายในกรอบเวลาที่เฉพาะเจาะจง (สมยศ นาวิกาน 2540)

6.5 นโยบาย

นโยบาย (Policy) คือ แนวทางการกระทำอย่างกว้างๆ และโดยทั่วไปนโยบายจะจำกัดหรือให้ทิศทางการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร นโยบายไม่ได้ระบุการกระทำอย่างชัดเจน นโยบายจะให้ขอบเขตการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

6.6 บทบาทหน้าที่

ศูนย์การเรียนรู้มีหน้าที่และบทบาทดังนี้คือ (1) ประสานจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบต่างๆ (2) เป็นแหล่งข้อมูล (3) ให้บริการสื่อประเภทต่างๆ ให้บริการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ (4) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการศึกษา และ (5) สนับสนุนกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2540)

6.7 บุคลากร

บุคลากร หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนดังนี้

- 1) เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การเรียน ได้แก่ ครูประจำศูนย์การเรียน มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียน
- 2) วิทยากรเสริม ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งซึ่งได้รับเชิญมาให้ความรู้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นรายชั่วโมง
- 3) อาสาสมัคร ได้แก่ ผู้ที่สมัครใจมาช่วยเหลือครูประจำศูนย์การเรียนในการจัดกิจกรรมหรือบริการด้านอื่นๆ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน

6.8 โครงสร้างพื้นฐาน

โครงสร้างพื้นฐานเป็นองค์ประกอบที่ต้องจัดหาหรือจัดเตรียมไว้ให้พร้อมสำหรับการบริการ โครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ (1) ที่ดิน (2) สิ่งก่อสร้าง และ (3) สาธารณูปโภค (ชัยงค์ พรหมวงศ์ 2536)

6.9 งบประมาณ

งบประมาณเงินลงทุน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการลงทุนของโครงการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) ส่วนที่เป็นต้นทุนสินทรัพย์ถาวรและค่าใช้จ่ายก่อนดำเนินการ และ (2) ส่วนที่เป็นต้นทุนหมุนเวียน (จันทนา จัน โภ และ ศรีจันทร์ ทองประเสริฐ 2532)

6.10 **พื้นที่ในศูนย์การเรียน** กล่าวถึง การออกแบบศูนย์การเรียนในส่วนของการจัดการพื้นที่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องมีการจัดโต๊ะ ปูพรม ตั้งพื้นที่ทดลอง จัดมุมห้องและต้องมีบริเวณให้นักเรียนสามารถศึกษาสื่อต่างๆ โดยสามารถออกแบบพื้นที่สำหรับการทำงานของนักเรียนได้โดย (1) มีมุมความรู้จำแนกตามเนื้อหาวิชาและระดับความยากง่าย (2) มีมุมความสนใจให้ค้นคว้าหัวข้อต่างๆ (3) มีส่วนให้ทดลอง ค้นคว้า และสร้างสิ่งประดิษฐ์ (4) มีศูนย์คอมพิวเตอร์และสื่อประสมสำหรับใช้ประกอบการเรียนหรือซ่อมเสริม (5) มีโต๊ะสำหรับทำงานศิลปะ (6) มีพื้นที่แสดงบทบาทสมมุติ (7) มีส่วนที่จัดแสดงประสบการณ์จริง (8) มีมุมทักษะสำหรับงานที่ปรับเปลี่ยนได้ (9) มีมุมการเขียนที่มีอุปกรณ์และกระดาษ (10) มีมุมทำทนายสำหรับการแก้ปัญหา (11) มีมุมสำหรับการฟังอาจเป็นเพลงหรือเนื้อหาจากหนังสือ และ (12) มีมุมพหุปัญญาที่ให้นักเรียนเลือกเรียนตามหัวข้อการเรียนรู้ (อรจรรย์ ฦ ตะกั่วทุ่ง 2545: 18-22)

อรพรรณ พรสิมา (2542) กล่าวถึง ศูนย์การเรียนควรมีพื้นที่ ดังนี้ (1) พื้นที่ทำงานสำหรับครูในศูนย์ (2) พื้นที่สำหรับการประชาสัมพันธ์งานและแสดงผลงานนักเรียนในศูนย์ (3) ทางเดินเข้าออกศูนย์และทางเดินระหว่างฐานประสบการณ์ (4) พื้นที่สำหรับเก็บสื่อและอุปกรณ์ที่ยังไม่ได้ใช้ (5) พื้นที่สำหรับจัด

แสดงสื่อเพื่อบริการ และ (6) พื้นที่สำหรับการทำงานของนักเรียนในลักษณะต่างๆ เช่น การทำงานเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และการทำงานกลุ่มใหญ่

จากการศึกษาองค์ประกอบศูนย์การเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม คือ ปรัชญา ปณิธาน เป้าหมาย วัตถุประสงค์ นโยบาย บทบาทหน้าที่ บุคลากร โครงสร้างพื้นฐาน และพื้นที่ในศูนย์การเรียนรู้

2. คุณธรรมจริยธรรม

2.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง สภาพคุณงามความดี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน: 2542)

คุณธรรม คือ สิ่งที่เราควรปฏิบัติ (สาราช บัณฑิต 2522: 19)

คุณธรรม คือ คุณภาพอันล้ำเลิศของอุปนิสัยภายในที่แสดงออกมาให้เห็นด้วยการทำดีตามหน้าที่ และตามเหตุผล หมายความว่า เมื่อคนสร้างนิสัยของตนเอง โดยการทำสิ่งที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นลักษณะพิเศษภายในของคนผู้นั้นที่เรียกว่า อุปนิสัยส่วนตัว และคุณธรรมต่างๆ ก็จะแสดงตัวออกมาจากอุปนิสัยที่ดีเลิศนั้น เป็นการกระทำดีตามหน้าที่ เช่น การมีเมตตา มีใจเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีน้ำใจต่อคนอื่น ๆ เหตุผลอันเป็นการกระทำดี เพื่อความดีไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวใดๆ ทั้งสิ้น (นิพาดา เทวกุล 2548: 10)

ส่วนความหมายของ “จริยธรรม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง “ธรรมที่เป็นข้อพึงประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน: 2542)

นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ได้กำหนดความหมายของคำจริยธรรม ได้แบ่งออกเป็น 4 นัย ดังนี้

นัยที่หนึ่ง ความหมายของจริยธรรมตามนัยของคำศัพท์ จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติ ความหมายในนัยแรกนี้เป็นการกำหนดความหมายของจริยธรรมไว้เป็นกลางๆ มีความหมายกว้างๆ คือ กลุ่มถึงหลักความประพฤติโดยทั่วไป

นัยที่สอง ความหมายของจริยธรรมตามนัยวิชาปรัชญา (จริยศาสตร์) จริยธรรมในนัยที่สองนี้ หมายถึง หลักความประพฤติที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตนเอง (ซึ่งหมายถึงคุณธรรม)

นัยที่สาม ความหมายของจริยธรรมตามนัยศาสนา โดยนัยที่สามนี้จริยธรรมหมายถึงหลักความประพฤติที่สอดคล้องกับหลักคำสั่งสอนทางศาสนา (ซึ่งหมายถึงหลักศีลธรรม)

นัยที่สี่ ความหมายของจริยธรรมตามนัยสังคมวิทยา ในนัยที่สี่ จริยธรรม หมายถึง พันธะหน้าที่ (Obligation) หรือจรรยาบรรณ อันได้แก่ หลักความประพฤติเพื่อการอยู่ร่วมกันใน

โดยสรุปคุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีที่เราควรปฏิบัติ อันเป็นการกระทำดีเพื่อความดี ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวใดๆ ทั้งสิ้น ส่วนจริยธรรม หมายถึง ธรรมหรือแนวทางของการประพฤติ

ปฏิบัติตนให้เป็นคนดีเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม สังคมมนุษย์ ความหมายของจริยธรรมตามนัยที่ลึ้นี้ ชี้ให้เห็นว่าจริยธรรมความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีนิยม จารีตและวัฒนธรรม นั่นก็คือจริยธรรม (หรือจริยศาสตร์) กับสังคมศาสตร์ย่อมสัมพันธ์กันอย่างแน่นอน

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต 2530: 10-11) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีพให้เป็นที่ การครองชีวิต การให้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้าน ทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา

ในการวิจัยนี้ คุณธรรมจริยธรรม จึงหมายถึง ความคิดที่ประพฤติปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม

2.2 ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

สุทธีวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธี (2542: 31) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมว่า “คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมากในการกำหนดความสงบสุขของสังคม สังคมใดที่คนในสังคมเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสงบสุข ในขณะที่หากคนในสังคมใดมีความบกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจก็ย่อมหาความสงบสุขได้ยาก คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดความเจริญ ความเสื่อมของสังคม สังคมที่เจริญจะมีคนทรงคุณธรรมอยู่มาก คนในสังคมมีความประพฤติดี มีการประพฤติปฏิบัติตนที่ไม่เป็นการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นลักษณะของความมีจริยธรรม ทุกคนในสังคมมีความสุข สังคมนั้นผาสุกและสงบสุขจะประกอบการณ์ใดมีแต่ความสำเร็จและก้าวหน้า ส่วนสังคมที่เสื่อมคนทรงคุณธรรมจะน้อยลง มีการประพฤติปฏิบัติที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นสามารถในสังคมจะขาดความสุข ความผาสุกไม่ได้”

2.3 แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

นักการศึกษาด้านจริยศึกษา (Character Education) กล่าวว่า วิธีการสร้างเสริมหรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมีทั้งทางตรงและทางอ้อม การพัฒนาโดยตรง หมายถึง การกำหนดอุดมการณ์ คุณงามความดี หรือบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ไว้อย่างชัดเจน แล้วจึงพัฒนาบุคคลเพื่อให้เกิดสิ่งเหล่านั้น โดยการใช้และประสบการณ์ให้สัมพันธ์กับการสอนโดยตรงซึ่งทั้งสองวิธีนี้ควรดำเนินการควบคู่กันไป นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญ ดังนี้ (ประยงค์ เนาบุตร 2548: 28-35 และ สุมณ อมรวิวัฒน์ 2543: 181-185)

2.3.1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดยศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ด้วยการสรุปรวมผลการวิจัยในประเทศไทยหลายสาขาเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งกับลักษณะด้านจิตใจของบุคคลนั้น

2.3.2 ทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม

การกระจ่างค่านิยมหรือการทำค่านิยมให้กระจ่าง (Value Clarification) เป็นวิธีสอนจริยธรรมที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกา คำว่า ค่านิยมในกระบวนการกระจ่างค่านิยมมีความหมายตรงกับความหมายของจริยธรรม ดังนั้น กระบวนการกระจ่างค่านิยมเป็นกระบวนการทำให้เกิดความกระจ่างแจ้งในค่านิยมของตนเองด้วย และถือได้ว่ากระบวนการกระจ่างค่านิยม ก็คือ กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

2.3.3 การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการให้เหตุผล

นักทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายคือ โคลเบอร์ก (Kohlberg) ในทฤษฎีของโคลเบอร์ก จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจที่ถูกต้องของกรกระทำ และความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งสัมพันธ์กับอายุของบุคคล โดยโคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับยังแบ่งย่อยออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น

2.3.4 การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม

การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เป็นการประยุกต์หลักการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลซึ่งใช้ได้ดีในการสร้าง หรือรักษาพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และลดพฤติกรรมไม่น่าปรารถนา ดังนี้ การปรับพฤติกรรมจึงถือเป็นวิธีปลูกฝังจริยธรรมอีกวิธีหนึ่ง

แนวคิดของวิธีการปรับพฤติกรรมเกิดจากความเชื่อที่ว่าพฤติกรรมของคนถูกควบคุมโดยเงื่อนไข คือ การเสริมแรงและการลงโทษ หากกำหนดให้พฤติกรรมหนึ่งๆ เช่น กล้าแสดงออกสัมพันธ์กับการได้รับสิ่งที่ผู้กระทำต้องการเป็นเงื่อนไขการเสริมแรง พฤติกรรมกล้าแสดงออกก็จะเกิดความถี่สูงขึ้นในทางกลับกัน หากกำหนดให้พฤติกรรมดังกล่าวที่สัมพันธ์กับการได้รับสิ่งที่ไม่ต้องการเป็นเงื่อนไขการลงโทษพฤติกรรมก็จะค่อยๆ หดหายไป เป็นต้น

2.3.5 การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ถือว่าจริยธรรมเกิดจากความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินความถูกต้องของพฤติกรรม แนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นหรือเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านเอกสารที่ผู้อื่นบันทึกไว้ และการปลูกฝังจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ การจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.3.6 แก้ววิเศษ 7 ประการ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกได้ให้หลักสำคัญ

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ถือว่าเป็นแก้ววิเศษ 7 ประการ คือ การเรียนรู้เกิดจากการสัมผัส โดยใช้อายุนะทั้ง 6 ปัจจุบันผู้เรียนมีโอกาสใช้ตาคุยกับหูฟังเท่านั้น การสัมผัสกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัว การใช้ศักยภาพของจิตใจและมันสมองซึ่งเป็นสิ่งละเอียดอ่อนลึกซึ้ง การใช้

จินตนาการและความใฝ่ฝัน การบูรณาการเชื่อมโยง การยืดหยุ่น โดยหลักทางสายกลางและการเรียนรู้เกิดขึ้น
ทุกหนทุกแห่งทุกที่ทุกเวลา

โดยสรุปแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสามารถทำ คือ การนำทฤษฎีไปใช้ประโยชน์และ
ทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยกระจำนียมมาใช้ นอกจากนี้ใช้การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการให้เหตุผล
ด้วยการปรับพฤติกรรม ด้วยการเรียนรู้ทางสังคม และด้วยแก้ววิเศษ 7 ประการ

3. การเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมระดับประถมศึกษา

การศึกษารับเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมระดับประถมศึกษาในโรงเรียน เพื่อเป็นแนวทางใน
การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยจะสรุปเฉพาะประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

3.1 สาระการเรียนรู้ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรมคุณธรรมที่ว่าด้วยหลัก
ความประพฤติของคนดีและอุดมคติตามแนวความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือ

สำหรับเด็กประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 (ช่วงชั้นที่ 2) มีจุดมุ่งหมายให้เห็น
ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่า
และในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ และเกิดศรัทธาในพระรัตนตรัย ด้วยการเรียนรู้พุทธประวัติ เน้น
เหตุการณ์ตั้งแต่ตรัสรู้ ประกาศพระศาสนาเสด็จกลับไปโปรดพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติ ทรงบำเพ็ญ
พุทธกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก

มีความรู้และศรัทธาต่อพระรัตนตรัยและพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญแต่มวล
มนุษยชาติ รวมทั้งเข้าใจหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา ได้แก่ สมาธิและปัญญา
ตระหนักในการละเว้นจากความชั่ว ทำความดี และทำจิตให้บริสุทธิ์

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสาระการเรียนรู้ระดับชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 4 และปีที่ 6 ไว้ดังนี้

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
พระรัตนตรัย - ศรัทธา	พระรัตนตรัย - ศรัทธา	พระรัตนตรัย - ศรัทธา	พระรัตนตรัย - ศรัทธา 4	พระรัตนตรัย - ศรัทธา 4	พระรัตนตรัย - ศรัทธา 4
โอวาท 3 - ไม่ทำชั่ว	โอวาท 3 - ไม่ทำชั่ว	โอวาท 3 - ไม่ทำชั่ว	- พระพุทธ - พุทธคุณ 3	- พระพุทธ - พุทธจริยา 3	พระพุทธ - พุทธกิจ 5
- เบญจศีล	- เบญจศีล	- เบญจศีล	- พระธรรม	- พระธรรม	พระธรรม
- ทำความดี	- ทำความดี	- ทำความดี	- หลักธรรม	- อริยสัจ 4	- อริยสัจ 4
- เบญจธรรม	- เบญจธรรม	- เบญจธรรม	- พระสงฆ์	- หลักธรรม	- หลักธรรม
- สังกตวัตถุ 4	- หิริโอตตปัสสะ	- สติสัมปชัญญะ	ไตรสิกขา	- พระสงฆ์	- พระสงฆ์

หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา					
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
<ul style="list-style-type: none"> - กตัญญูทศเวทิต่อพ่อแม่และครอบครัว - มงคล 38 - ทำคำดี - ว่าง่าย - รับประทานแม่ - ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> - สังคหวัตถุ 4 - ทศมาสธรรม 4 - กตัญญูทศเวทิต่อครู อาจารย์ และ โรงเรียน - มงคล 38 - กตัญญู - สงเคราะห์ญาติ พี่น้อง - ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> - สังคหวัตถุ 4 - ทศมาสธรรม 4 - อัถนะ 3 (อัถัดถะ, ปรัดถะ, อุยกัถถะ) - กตัญญูทศเวทิต่อชุมชน - สิ่งแวดล้อม - มงคล 38 - รู้จักให้ - พุคไพบีระ - อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี - ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> - ศีล สมาธิ ปัญญา - โอวาท 3 - ไม่ทำชั่ว - เเบญจศีล - พุจริต 3 - ทำความดี - เเบญจธรรม - สุจริต 3 - พรหมวิหาร 4 - กตัญญูทศเวทิต่อประเทศชาติ - มงคล 8 - เคารพ - ถ่อมตน - ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน - ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> - ไตรสิกขา - ศีล สมาธิ ปัญญา - โอวาท 3 - ไม่ทำชั่ว - เเบญจศีล - อบายมุข 4 - ทำความดี - เเบญจธรรม - บุญกิริยาวัตถุ 3 - อคติ 4 - อิทธิบาท 4 - กตัญญูทศเวทิต่อพระพุทธศาสนา - มงคล 38 - ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน - การงานไม่อาถุณ - อดทน - ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> - ไตรสิกขา - ศีล สมาธิ ปัญญา - โอวาท 3 - ไม่ทำชั่ว - เเบญจศีล - อบายมุข 6 - อกุศลมูล 3 - ทำความดี - เเบญจธรรม - กุศลมูล 3 - พละ 4 - คารวะ 6 - กตัญญูทศเวทิต่อพระมหากษัตริย์ - มงคล 38 - มีวินัย - การงานไม่มีโทษ - ไม่ประมาทในธรรม - ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา)
พุทธศาสนสุภาษิต					
<ul style="list-style-type: none"> - อดตา หิ อดโนนาโด ตนแลเป็นที่พึ่งของตน - มาตา มิตุตฺ สกมเร - มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน 	<ul style="list-style-type: none"> - นิमितฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญู ทศเวทิตา - ความกตัญญูทศเวทิต่เป็นเครื่องหมายของคนดี - พุทฺหุมาคี มาตา ปิตโร - มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร 	<ul style="list-style-type: none"> - ทพมานโน ปิโย โหติ - ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก - โมกฺโข โข กลฺยาณิยา สาธุ เปล่งวาจา - ไพเราะให้สำเร็จประโยชน์ 	<ul style="list-style-type: none"> - สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี - ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข - โลโกปตฺถมฺภิกกา เมตฺตา - เมตตาธรรม ค้ำจุนโลก 	<ul style="list-style-type: none"> - วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ - อดทนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร - ปญฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต - ปัญญาคือแสงสว่างในโลก 	<ul style="list-style-type: none"> - สจฺเจน กิตฺติ ปปโปติ - คนจะได้เกียรติ ด้วยสัจจะ - ยถาวาที ตถาการิ - พุคเช่นไร ทำเช่นนั้น

หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา					
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
พระไตรปิฎก					
- แนะนำพระไตรปิฎก	- แนะนำพระไตรปิฎก	- แนะนำพระไตรปิฎก	- ความหมายของพระไตรปิฎก	- การแบ่งพระไตรปิฎกเป็น 3 ปิฎก คือพระวินัย พระสุตตร พระอภิธรรม	- ลักษณะเฉพาะและความสำคัญของพระไตรปิฎก
เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก					
- พระสารีบุตรไปตรอมารดา	- วิธีปฏิบัติเมื่อถูกขโมย	- รักสนุกจะทุกข์	- พระโมคคัลลานะเรียนวิชาแก่งว้าง	- อสรพิษร้าย 4 ตัว	- หากินผิดถิ่นข่อมพิณาส
ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่ควรทราบ					
- พระภิกษุ สมณะ พราหมณ์ ฤาษี	- ผู้วิเศษ - พระอิริยา	- พระสัมมาสัมพุทธเจ้า - พระปัจเจกพุทธะ - พระอนุพุทธะ	- อุเบกขา-อัญญาญูเบกขา	- สันโดษ (ในสิ่งเสพเสวย) ไม่สันโดษ (ในกุตถธรรม)	- ตัณฑ-ฉันทะ

3.2 การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม ระดับประถมศึกษา

จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช และรัชนิกร บางสัมพันธ์ (2545: 51) กล่าวเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คุณธรรมดังนี้ “...เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีอิสระในการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจ และสามารถค้นพบข้อความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยมีวิธีการและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและสังคมส่วนรวมได้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คุณธรรมสามารถจัดได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน สำหรับกิจกรรมนอกห้องเรียน เรื่องความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย การประหยัดอดออม ความขยันหมั่นเพียร และการประกอบอาชีพสุจริต การมีวินัยในการรักษาความสะอาด ในการดำเนินกิจกรรมประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นสอน และขั้นประเมินผล

การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถใช้ได้เป็นอย่างดีในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้การเรียนการสอนในเรื่องคุณธรรมเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน เป็นการสร้างความเข้าใจตามทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการคาดหวังว่าเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ผู้เรียนสามารถเข้าใจและสามารถปรับพฤติกรรมไปในแนวทางที่ถูกต้อง”

นอกจากนี้ ศักดิ์ชัย หิรัญทวี และคณะ (2548: 7-8) ได้กล่าวไว้ว่า “...กิจกรรมทุกกิจกรรมของโรงเรียนส่วนช่วยในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนทั้งสิ้น บางโรงเรียนมีโครงการยูทูปความดี โครงการเด็กดีศรี... (ชื่อโรงเรียน) โครงการของหายไม่หายสูญ โครงการพบพระ เป็นต้น แต่หลายโครงการเป็นโครงการในลักษณะแยกส่วน คือ เน้นการฝึกอบรมเป็นด้านๆ และให้ความสำคัญกับพิธีการหรืองานเชิงเอกสารมากกว่า ส่วนการเรียนการสอนในห้องเรียนครูจะบอกว่ามีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการให้การ

พัฒนาสมองเป็นฐาน คือ เน้นการใช้เหตุผล การร่วมแสดงความคิดเห็น แต่ในภาคปฏิบัติเป็นการเรียนการสอนในห้องเรียนยังคงอยู่ในรูปแบบเดิม คือ ใช้การบรรยายเป็นหลัก การอบรมคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในลักษณะ ว่ากล่าว แทรกเข้าไปในเวลาที่จะสอนหรือเวลาที่เข้าเรียน

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนคุณธรรมจริยธรรมที่สนับสนุนถึง (1) การจัดตั้งศูนย์การเรียนคุณธรรมจริยธรรมควรมีขึ้นเป็นกิจกรรมภายนอกห้องเรียน (2) การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเด็กสามารถเรียนด้วยตนเอง สนับสนุนถึงการให้ความรู้ก่อนจากนั้นจึงเกิดลงมือปฏิบัติ (3) กิจกรรมหรือความรู้ที่เหมาะสมกับเด็ก คือ ความซื่อสัตย์ ประหยัด ความขยัน สุจริต และมีวินัย (4) ศูนย์การเรียนคุณธรรมจริยธรรมที่จัดตั้งกิจกรรมต้องมีความต่อเนื่อง และ (5) เน้นให้เด็กประถมนศึกษาเรียนด้วยตนเองมากกว่าฟังการบรรยาย

3.3 วิธีการสอนคุณธรรมจริยธรรมระดับประถมศึกษา

วิธีการสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยตรงยังไม่ปรากฏว่ามีวิธีการใด ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีสอนของพระพุทธเจ้านำมาใช้การพัฒนาเจตพิสัยจริยธรรมมีหลายวิธี ได้แก่ วิธีสอนแบบสนทนาหรือแบบสะกิดใจ วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบตอบปัญหา และวิธีสอนแบบวางกฎข้อบังคับ นอกจากนี้ การสอนของพระพุทธเจ้าใช้กลวิธีจากการศึกษาเหมาะที่นำมาใช้ในศูนย์คุณธรรมจริยธรรม ดังนี้ (นาตยา ปิณฑนานนท์ 2537: 322-325)

1. การยกอุทาหรณ์และการเล่าเรื่องประกอบ ควรยกเรื่องที่น่าสนใจที่อยู่ในปัจจุบัน หากเป็นเรื่องในอดีตก็ควรเป็นเรื่องที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์หรือในชาติต่าง ๆ การยกตัวอย่างประกอบการอธิบายช่วยให้เข้าใจความได้ง่าย ชัดเจน จำแม่นยำ เห็นจริง และเกิดความสนุกเพลิดเพลินด้วย

2. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เกิดความชัดเจนแจ่มแจ้งในเรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก มักใช้อธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบเทียบให้ชัดกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น อุปมาว่าผู้นำที่ดีต้องรู้จักยอมบ้าง การยอมก็เหมือนกับสายน้ำ ย่อมไหลเซาะไปในที่ต่าง ๆ ไม่ติดขัด ผลที่สุดก็ถึงลุ่มมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ไพศาล มหาสมุทรรองรับสิ่งต่าง ๆ ได้ จึงเปรียบเสมือนผู้นำที่ยิ่งใหญ่ การโอนอ่อนนำมาซึ่งความสำเร็จ ความอ่อนยอมชนะความแข็ง และคนที่สุภาพอ่อนโยนยอมชนะความแข็งกระด้างเสมอ

3. การใช้อุปกรรม์การสอน ในสมัยพุทธกาล อุปกรรม์การสอนก็คงอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่ เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้อุปมา จึงไม่น่าแปลกที่พระองค์จะใช้วิธีการอุปมามากกว่าอุปกรรม์ เพราะสมัยนั้นคงไม่มีอุปกรรม์ชนิดต่าง ๆ ดังเช่นในปัจจุบัน

4. การทำเป็นตัวอย่าง เป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอนแต่ทำให้ดูสาธิตให้เห็นเลย

5. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ กลวิธีนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอน ต้องมีความสามารถด้านภาษาผสมกับปฏิภาณมักออกมาในรูปแบบของคำร้อยกรอง

6. การรู้จักจังหวะและโอกาส จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและประทับใจในสิ่งที่สอน การรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ จะทำให้การสอนได้ผล เช่น เมื่อผู้เรียนยังไม่พร้อม ก็ต้องมีความอดทนที่จะรอคอย เมื่อถึงโอกาสก็ต้องมีความฉับไวที่จะรับฉวยโอกาสให้เป็นประโยชน์

7. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ กลวิธีนี้นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง การสอนจริยธรรมด้วยวิธีใดนั้นย่อมขึ้นกับบุคคลที่เราจะสอน เวลา และสถานที่ด้วย

จากวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า เป็นแนวทางสำคัญในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม (1) เมื่อเด็กมีความพร้อมก็จะมาเรียนที่ศูนย์ การสอนคุณธรรมจริยธรรมย่อมขึ้นอยู่กับตัวเด็ก เวลา และสถานที่ที่เด็กเลือก (2) ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ คือ สมัยพระพุทธกาลยังใช้อุปกรณ์การสอนคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมจำเป็นต้องมีสื่อ และที่สำคัญควรยกเรื่องที่น่าสนใจ ยกอุทาหรณ์ หรือเล่าเรื่องที่อยู่ในปัจจุบัน หรือเรื่องในอดีตในอนาคตต่างๆ เหล่านี้ช่วยให้เด็กเข้าใจง่าย ชัดเจน แม่นยำ และเกิดความกรุณา ในประเด็นนี้เป็นข้อสำคัญในการพัฒนาสื่อที่จะนำมาใช้ในศูนย์การเรียนรู้

3.4 การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา

คุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนที่อบรมสอนผู้เรียนส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นขนบธรรมเนียม นิยมที่เน้นการอบรมปลูกฝังให้นักเรียนอยู่ในกรอบพฤติกรรมของระเบียบวินัย ระดับประถมศึกษาเน้นเรื่อง การประหยัดและอดออม ความมีระเบียบวินัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความซื่อสัตย์ การใฝ่รู้ใฝ่เรียน การเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรักษาประเพณี นิยมไทย ความเป็นไทยและมีมารยาทไทย ความรับผิดชอบ รักความสะอาด มีสุขนิสัยที่ดี การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา เป็นต้น จากการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา พบว่า บุคลากรของโรงเรียนระดับประถมศึกษาพึงพอใจ คือ เรื่องความซื่อสัตย์ การประหยัดและอดออม การมีสัมมาคารวะ ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ และด้านที่ควรปรับปรุงคือ เรื่องความซื่อสัตย์ และการปฏิบัติตามหลักหรือคำสอนทางศาสนา (ศักดิ์ชัย หิรัญทวี และคณะ 2548)

3.5 ปัญหาอุปสรรคของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในระดับประถมศึกษา

ปัญหาอุปสรรคของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในระดับประถมศึกษา มีดังนี้ (ศักดิ์ชัย หิรัญทวี: 2549)

1. ผู้ปกครองและชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษา ตั้งแต่เริ่มต้นจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสำคัญเท่านั้น

2. ครูผู้สอนยังคุ้นเคยกับการอบรมจริยธรรมด้วยวิธีการแบบเดิม คือ การใช้อำนาจบังคับให้นักเรียนประพฤติตามที่ต้องการมากกว่าการเปิดโอกาสให้นักเรียนแสวงหาแนวทางในการกระทำด้วยตนเอง ภาระงานในหน้าที่ของครูมีมาก ชั่วโมงสอนของครูโดยเฉลี่ย 16-20 ชั่วโมง ครูยังต้องมีภาระงานอื่นที่ไม่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง เช่น งานทะเบียน งานข้อมูล

3. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัญหาสำคัญทำให้นักเรียนสนใจเกมส์คอมพิวเตอร์มากกว่าการค้นคว้าหาความรู้

4. อิทธิพลของสื่อมวลชนมีบทบาทในการชักจูงนักเรียนไปในทางที่ไม่สมควร

โดยสรุป ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น ต้องให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม ศูนย์นี้ควรเปิดดำเนินการตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องเพื่อลดภาระของครูผู้สอน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศูนย์คุณธรรมจริยธรรมในประเทศยังไม่มี การวิจัย แต่มีการวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมจำแนกเป็น (1) การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน (2) การศึกษารูปแบบการสอนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน (3) การศึกษาสื่อที่ใช้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและการศึกษา และ (4) การประเมินการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม

4.1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ของ

พรน้ำคำ ป็องกันภัย (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนสัมมาสิกขาสันตือโสภที่ชุมชนคาดหวัง ผลการวิจัยพบว่า (1) ชุมชนสันตือโสภคาดหวังให้นักเรียนสัมมาสิกขาสันตือโสภมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม 7 ประการ ตามลำดับความสำคัญ คือ ขยัน มีวินัย มีสัมมาคารวะ ซื่อสัตย์ เมตตา เสียสละ อดทน และกตัญญู เพราะต้องการให้นักเรียนประสบความสำเร็จในชีวิต และเป็นที่รักของผู้อื่น และเพื่อสร้างสังคมน่าอยู่ (2) นักเรียนสัมมาสิกขาสันตือโสภมีพฤติกรรมแสดงความซื่อสัตย์สูงสุด 81.7% และพฤติกรรมความอดทนน้อยที่สุด 31.7% เพราะการปฏิบัติศีลช่วยให้เกิดคุณธรรมความซื่อสัตย์ และ (3) นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม สอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียนสัมมาสิกขาในระดับดี คือ มีคะแนนการปฏิบัติคุณธรรมในระดับสูง ได้เปอร์เซ็นต์มากที่สุด ระดับกลางมีเปอร์เซ็นต์รองลงมา และระดับน้อยมีเปอร์เซ็นต์ต่ำที่สุด ตามลำดับ ซึ่งเป็นสิ่งที่แตกต่างจากปกติ เพราะส่วนมากผลการประเมินมักจะออกมาในลักษณะคะแนนสูงจะมีน้อยปานกลางจะสูง และคะแนนต่ำจะน้อย

4.1.2 งานการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสอนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระหว่างสถานศึกษาจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับศักยภาพและทรัพยากรของสถานศึกษาและชุมชนนั้น โดยควรใช้จุดแข็งทางศักยภาพและทรัพยากรของตนและชุมชนอย่างคุ้มค่าในการพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์และประเมินทรัพยากรของสถานศึกษาถึงการวิเคราะห์ทรัพยากรขององค์กรในพื้นที่/ชุมชน ว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และความเสี่ยงใดบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการนำทรัพยากรที่มีมาใช้อย่างคุ้มค่า

4.1.3 งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อที่ใช้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มี 2 เรื่อง ในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2548 ของ (1) กรรณา ศรีแสน และคณะ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการใช้หนังสือการ์ตูน ตัวแบบต่อการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า (1) พฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ (2) พฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการ

ทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ (2) ธนา นิลชัยโกวิท และคณะ (2548) ได้ทำการวิจัย เรื่อง โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ชุดการเรียนดังกล่าวมีส่วนในการพัฒนาคุณธรรม

4.1.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม ของ

อังคณา ราชสีห์ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการวิถีพุทธ: กรณีเฉพาะ โรงเรียนเคหะชุมชนลาดกระบัง ผลการวิจัยพบว่า การประเมินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ กรณีเฉพาะ โรงเรียนเคหะชุมชนลาดกระบัง การดำเนินงานทั้งด้านพันธกิจและด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผลการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ประกอบด้วยพันธกิจ 5 ด้าน คือ บุคลากรในองค์กรเป็นแบบอย่าง กำหนดกรอบปฏิบัติตนของนักเรียน กำหนดกิจกรรมของนักเรียน พัฒนาสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการปฏิบัติวิถีพุทธ ชุมชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนและในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4 ด้าน ได้แก่ อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนมีวินัย ใส่ใจในการเรียนรู้ และเชิดชูความเป็นไทย

โดยสรุป จากงานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาศูนย์คุณธรรมจริยธรรม

1. พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในชีวิตและเป็นที่รักของผู้อื่น คือ ขยัน มีวินัย มีสัมมาคารวะ ซื่อสัตย์ เมตตา เสียสละ อดทน และกตัญญู นำมาเป็นเนื้อหาสาระที่นักเรียนควรมีความรู้ในด้านคุณธรรมจริยธรรม

2. รูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระหว่างสถานศึกษา จะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับศักยภาพและทรัพยากรของสถานศึกษาในชุมชนนั้นนำมาเป็นข้อมูล คือ ศูนย์คุณธรรมจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นในส่วนที่เป็นองค์ประกอบอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานศึกษาและชุมชนนั้น

3. หนังสือการ์ตูนเป็นตัวแทนสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นำมาเป็นข้อมูล คือ สื่อที่ใช้ในศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมควรเป็นหนังสือการ์ตูน จะทำให้พฤติกรรมนิยมของนักเรียนสูง

4. ชุดการเรียนการอบรมและกระบวนการด้านจิตตปัญญามีส่วนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

5. ชุมชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4 ด้าน ได้แก่ อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนมีวินัย ใส่ใจในการเรียนรู้ และเชิดชูความเป็นไทย ซึ่งนำมาเป็นเนื้อหาสาระที่สำคัญในการสร้างคุณธรรมนิยม และในส่วนบุคลากรที่เกี่ยวกับศูนย์คุณธรรมนิยมนั้นจำเป็นต้องมีคนในชุมชนเป็นอาสาสมัครจะช่วยพัฒนาศูนย์ต่อไป

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในต่างประเทศได้ทำการวิจัยเด็กประถมศึกษา คือ คราฟท์ (Cratt: 1993) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม: ผลการอภิปรายทางสองแพร่งในการส่งเสริมการตัดสินใจจริยธรรมของเด็กประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายทางสองแพร่งจากเรื่องราวในชีวิตจริง

นั้นมีประสิทธิผลในการส่งเสริมการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของเด็กระดับประถมศึกษาได้และยังเป็น
ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนจริยศึกษาโดยบูรณาการไว้ในหลักสูตร

จากการวิจัยเรื่องนี้ จะพบว่า การอภิปรายนำมาใช้ประโยชน์ต่อการเรียนจริยศึกษาเป็นอย่างดี

10.14457/STOU.IOS.2009.10
เมื่อ 26/03/2562 09:06:38